

HOOFDSTUK 3

Drie ontmoetingen

Wat een korte, onbelangrijke periode, die zeven jaren. Niemand interesseerde zich er nog voor, alleen hetgeen nu gebeurde, werd gewogen, en het woog dubbel zo zwaar.

Daarom deed men nu ook alles met verdubbelde ijver. Wie iets wist, riep het niet meer gewoon vanaf zijn plaats, nee, hij vroeg het woord, sprak ernstig en waardig, ging weer zitten, dacht aan de matura en was er vast van overtuigd dat de leraar, als het zover was, zich precies dit nu gegeven antwoord zou herinneren. En de leraar nam er met passende gewichtigheid kennis van, was spaarzaam met lof en kritiek, met aanmoediging en vermaning, en als hij dan toch eens wat zei – ‘Best goed, zitten, het komt wel in orde!’ of: ‘Ja, helaas, dat was niet je dat, wat moet dat met de matura worden?’ – dan klonk dat beslissend, definitief: zo stonden de zaken er nu voor, en om daar iets aan te veranderen, zou er een immense inspanning moeten worden geleverd.

Loodzwaar vergleden de dagen, aarzelend, besluiteloos ten overstaan van hetgeen waartoe ze waren voorbestemd, namelijk dichter en dichter bij de grote dag te komen. Voorlopig was die niet in zijn volle omvang zichtbaar. Maar hij drong bij elke bel schril de klas binnen, spookte rond de lessenaar, groeide als een duistere schaduw achter het bord uit – en was toch nog heel ver weg. Ze hoefden er eigenlijk nog helemaal niet aan te denken. Ze hoefden zich nog helemaal geen zorgen te maken. Maar de vrees iets te missen, de duistere angst dat de grote dag toch opeens daar zou zijn, verplichtte hen tot latente waakzaamheid.

Met hopeloos verzet ruimde de zomer het veld voor de herfst.

Op een dag hingen de eerste jassen aan de kapstokken in de garderobe, droefgeestig en verformfaaid. Weldra ging het regenen. Tijdens de pauzes bleven de ramen dicht, de rokers gingen niet meer op straat staan, maar sloten zich in groepjes in de toiletten op. En toen ze daar voor het eerst werden betrapt, toen de klassenboekrubriek 'Andere opmerkingen' voor het eerst werd ingevuld, toen leed het geen twijfel meer dat het schooljaar hen definitief in de tang had genomen.

Toen kwamen ze aangesloten en stonden daar plotseling als lome buffels met omlaag gerichte horens: de eerste schriftelijke overhoringen. Duits, kort daarna Latijn en Frans. Afkijken lukte nauwelijks nog. De leraren hielden hen nauwlettender in de gaten. En de leerlingen die altijd hulpvaardig waren geweest, leken zichzelf daar nu toe te moeten dwingen, lieten voelen dat ze er geen zin in hadden. Tijdens de pauze gingen een paar strebers bij elkaar staan, overlegden met ingehouden ergernis en maakten er geen geheim meer van dat ze niet langer iets van hun kennis wensten te delen. Met gemene voldaanheid vingten ze de korte, zorgelijke blikken van de hulpbehoevenden op, hier en daar ontstonden ruzietjes, en Scholz, de dikbuikige zelfverzekerde Scholz met zijn pafferige gezicht met de driedubbele, zijn hals aan het zicht onttrekkende kin, de Scholz die ook Nijlpaard werd genoemd, was de eerste die ronduit weigerde te helpen. Tijdens de overhoring Latijn vroeg Mertens hem naar een woord. Hij kreeg geen antwoord. Scholz deed of hij hem niet hoorde, draaide zich niet eens om. Mertens stelde zijn vraag opnieuw, en nog eens, met steeds meer angst in zijn stem, tot Niesset hem berispte en hem vanaf dat moment scherp in het oog hield. Anderen namen een gelijksoortige houding aan, ieder op zijn eigen manier: Altschul bijvoorbeeld beantwoordde een vraag van Severin zo luid dat de hele klas het kon horen, inclusief Niesset natuurlijk; Nowak mompelde dan weer zo onduidelijk dat je niet verstond wat hij zei, en wendde zich vervolgens met geveinsde spijt af. Schleich en Pollak deden alsof ze het te druk hadden om voor anderen

tijd te hebben, en Schönthal siste tussen zijn vooruitstekende tanden zelfs een scheldwoord: 'Rat! Had je maar beter moeten studeren!'

Op die manier kondigden sommigen een open strijd aan. Een strijd op leven en dood, zo luidde hun verdediging, toen enkele eerlijke, wél hulpvaardige leerlingen – Kaulich, Benda, Weinberg – hun verwijten naar het hoofd slingerden. '*Tunica proprior pallio est!*' citeerde Klemm. Uit het gemompel steeg glibberig de stem van het Nijlpaard op: 'Dat kun je beter vertalen, anders verstaat Mertens niet wat je zegt.'

Kurt Gerber hulde zich in stilzwijgen. Hij had op de nogal geïsoleerde plek die hem opzettelijk was toegewezen tot nu toe weinig kans gehad om te helpen, moest zijn steun welhaast aanbieden, en ook dan werd die niet altijd aangenomen. De anderen waren bang voor de tegenprestatie, en omdat Kurt met name bij wiskunde hulp goed kon gebruiken, het vak waar iedereen de best mogelijke cijfers probeerde te behalen, gedroegen ze zich erg gereserveerd. Kurt wilde niets forceren en niemand dwingen. Hij wist wie er aan zijn zijde stond. Het waren er niet veel, maar ze steunden hem door dik en dun: Weinberg, Kaulich, Gerald, Hobbelsmann, misschien ook Benda, de sterke, rustige Benda; zij zouden voor hem door het vuur gaan. Dat volstond. Niet iedereen mocht hem helpen, o nee! Niet iedereen mocht kunnen zeggen: Kurt Gerber is mij dankbaar, ik heb hem geholpen. Het recht op hulp had iedereen, het recht om te helpen slechts enkelingen.

Het jaar ervoor had Lisa Berwald hem een opgave van het tentamen wiskunde willen laten overschrijven. (Hij had achter haar gezeten, professor Rothbart nam het niet zo nauw met de klasindeling.) Kurt had met zijn hoofd geschud en 'Nee, dank je' gezegd, alsof ze hem een snoepje had aangeboden. Toen was er iets raars gebeurd: Lisa had met ingehouden boosheid de opgave gewoon naar hem toe geschoven en gesis: 'Je bent toch niet verlegen, suffie?!'

Kurt had later besloten dit voorval als het begin van zijn liefde voor haar te beschouwen. Op dat moment had hij voor het eerst helder gezien hoe anders Lisa was. Geen van de aanwezige meisjes had in dat banale tafereel ook maar een zweem van vrouwelijkheid kunnen leggen.

Nu had Kurt al weken niets van Lisa gehoord. Zijn brief was onbeantwoord gebleven; naar verluidt was Lisa in het buitenland. Kurt wilde er het fijne niet van weten. Hij was tevreden. Hij hechtte geen geloof aan de geruchten dat Lisa zich had verloofd met een rijke fabrikant, ondanks het feit dat die geruchten steeds talrijker werden, dat sommigen zelfs zijn naam kenden, anderen zijn leeftijd, en dat iedereen beweerde niets anders te hebben verwacht. 'Lisa is tenslotte huwbaar,' zei Kaulich. 'Wat niet gezegd kan worden van haar leeftijdsgenoten,' vervolgde Weinberg met meedogenloze duidelijkheid. Waarop zes meisjes hun mondhoeken misprijzend lieten zakken, in de hoop aldus bewezen te hebben dat het er met hun maagdelijkheid beter voorstond.

En op een dag, in de tienuurpauze, stond Lisa opeens in het klaslokaal. Jong, knap, stralend, in een trenchcoat en met een lichtgekleurde baskenmuts, waar één lok van haar bruine haar onder uitstak, stond ze daar opeens, onbevangen, alsof ze alleen vandaag toevallig te laat was gekomen: zo, hier ben ik, wat valt er zo te staren? Nou? Omdat ik zo lang weg ben geweest? Dat moet een vergissing zijn, het klopt niet. Nu ben ik er dus. Kaulich had haar het eerst opgemerkt, brulde 'Lisa!' en maakte aanstalten om met een brede glimlach naar haar toe te sjokken. Hij wilde haar waarschijnlijk omarmen, maar zover kwam hij niet. Lisa was al omringd door de meisjes. O, die wisten heel goed hoe ze zich moesten gedragen; ze gingen met verbazingwekkende routine met de situatie om. Ze konden zich amper beheersen van pure vreugde om het weerzien. Ze trokken Lisa mee naar de voorste rijen, dwongen haar plaats te nemen in een bank, zeg op, wat doe je zoal dezer dagen, een mooie jas, wat ben je gebruikt – steeds luider werd het gesnater, steeds dichterbij werd de kring rond haar,

en Lisa, die van de drukte genoot, hoewel ze zo'n gedweep met haar persoon intussen misschien wat ontgroeid was, moest haar stralende glimlach op haar lippen houden en die vernieuwen telkens als ze iemand een hand gaf. Ze gaf iedereen een hand. Net zo vriendelijk voor de mollige kleine Hobbemann, die snuivend kwam aangesloft, als voor die halve idioot van een Zasche, die haar aanstaarde alsof ze een attractie op een jaarmarkt was.

De hele klas stond nu bij Lisa.

Kurt was als enige blijven zitten. Hij hield niet van dat soort massataferelen en aangezien hij Lisa in deze omstandigheden nauwelijks zou kunnen begroeten zoals hij dat wilde, wachtte hij af.

Sommigen maakten zich van het groepje los. Nowak liep langs Kurt.

'Lisa is er, Scheri.'

'En dan?'

'Waarom begroet je haar niet? Dat hoort toch bij een ex-klasgenoot?'

'Ik heb tijd.'

Kurt keek naar voren. Nu kon hij Lisa heel goed zien. Op dat moment draaide ze haar hoofd naar hem toe en wenkte hem, met haar mooie, mooie gezicht dat vreugdevol oplichtte, en ze zei niets en wachtte zijn komst af. Een warme gloed stroomde van zijn hoofd naar al zijn ledematen – mijn! mijn! geliefde! –, maar toen werd zijn vreugde gesmoord door alle blikken die hij op zich gericht voelde. En terwijl hij aarzelend op haar toestapte, ergerde het hem dat Lisa zo opvallend deed.

'Eindelijk, Scheri! Hoe gaat het met je?'

Ze mag niet Scheri tegen me zeggen, verdomme. Ik ben geen klasgenoot voor haar.

'Dank je, Berwald. Goed. En met jou?'

Lisa schudt zijn hand, drukt die omlaag. Ze wil niet dat hij er een kus op drukt.

'Niet zo formeel, meneer Gerber!' zegt Ditta Reinhard met een scherpe grijns.

‘Ik kan ook vuilere praat verkopen, als u dat liever hebt, juffrouw Reinhard.’

‘Scheri, toch!’ Lisa geeft hem een tik. ‘Let een beetje op je woorden.’

‘In het bijzijn van een dame!’ voegt Lotte Hergeth er bits aan toe, en: ‘Zo’n hoog bezoek moet je respect bewijzen!’ bijt Else Rieps hem toe. Kennelijk konden ze niet erg lang verbergen dat ze groen zagen van jaloezie.

‘Kom zeg, drijf niet zo de spot met mij!’

Wat een superioriteit in Lisa’s woorden, hoe alledaags ze ook klinken; wat had ze ook moeten zeggen. Maar ze is alweer met de anderen aan het praten.

Kurt wacht. Waarom neemt ze me niet apart? Ze heeft me toch gewenkt... Momentje, ik moet met Kurt Gerber praten, jullie excuseren me wel even. En ze kan ook met me praten. Waarover? Nou gewoon, over wat ze met mij te bespreken heeft.

Misschien komt het nog.

Nee. Er komt niets.

‘Ik moet natuurkunde nog herhalen,’ zegt Kurt opeens en hij loopt terug naar zijn bank. Hij zal Lisa onderscheppen voor ze vertrekt en dan de dringendste dingen met haar bespreken. Op weg naar het natuurkundelokaal, waar de gang donker is.

De bel klinkt. De klas vertrekt, met schrift en boek en passerdoo. Lisa blijft in het gewoel omgeven door klasgenoten, en Kurt, die aan de zijkant loopt, zoekt naar een manier om haar los te weken uit de groep, omdat ze uit zichzelf niet weg kan. Of niet wil?

Het natuurkundelokaal ligt een etage hoger. Ze buigen twee keer af, de gang wordt steeds donkerder.

Nu zijn ze niet meer te houden. De een na de ander dringt naar voren, zo onopvallend mogelijk. Kurt ziet hoe Lisa wordt ingeklemd door de massa. Hij voelt woede opkomen. Allang niet meer omdat hij nu niet met haar zal kunnen praten. Nee: het is de oude haat jegens die verachtelijke, lompe wellustigheid die hen allen drijft. Als ze er maar bij kunnen zijn, hun vingers kunnen

uitsteken naar dat lekkers, de opwindende nabijheid ervan kunnen proeven! Ze overtroeven elkaar met opdringerigheden, die niets anders zijn dan de droeve bekentenis dat ze niet verder komen. En daarbij doen ze onverschillig: och kom, laten we meedoen, dat hoort er nou eenmaal bij. Nu raakt Sittig zozeged toevallig haar borst aan. Nu legt Körner zijn arm om haar schouder. Daarna trekken de twee zich terug, ze zijn klaar, anderen komen aan de beurt... Kurts woede kent geen grenzen meer. Het is jaloezie, ja, duizendmaal ja, maar hier schaamt hij zich er niet voor, hij voelt zich zo ver boven deze sukkel verheven, die zich rond Lisa verdringen als geile knechten rond een boerenmeid. En het is dát wat zo zijn verontwaardiging wekt: dat ze van Lisa een boerenmeid maken met hun lompe, kleine avances, waartegen je geen verweer hebt omdat ze vermomd zijn als onschuldige kameraadschappelijkheid, die je helemaal niet mag opmerken als je je niet belachelijk wilt maken.

Bende lafaards! Ruk dan toch de kleren van haar lijf! Duw haar in een hoek! Werp je op haar! Dat zou tenminste een daad zijn. Maar dit hier, dit walgelijke geslijm?

Het klaslokaal loopt stilaan vol. Lisa staat nog met de meisjes buiten.

Plotseling heeft Anny Kohl een ingeving.

‘Hé, Lisa, kom toch mee naar binnen en blijf dit uurtje bij ons! Het Vogeltje heeft er beslist niets op tegen!’

Het voorstel oogst grote bijval. Lisa aarzelt niet lang en gaat mee.

Enkele leerlingen belegeren Hussak. ‘Raadt u eens wie we voor u hebben meegebracht.’

Hij is blij met de afwisseling en geeft Lisa graag toestemming zijn les bij te wonen. ‘Maar wel heel stil en aandachtig zijn, juffrouw Berwald,’ zegt hij.

Na twintig minuten die aan experimenten worden besteed, wordt Lisa onrustig en vraagt ze aan Hussak of ze mag gaan. Een paar leerlingen gaan in de houding staan voor een afscheidsgroet,

Lisa knikt ernstig en zegt: 'Zitten!', waarna ze snel de klas verlaat. Iedereen lacht.

Verbijsterd ziet en hoort Kurt het, opnieuw is zijn hoop de bodem in geslagen. In een laatste daad van wanhoop (hij moet absoluut met Lisa praten, nu is alles om het even) steekt hij zijn hand op – nu is er geen weg meer terug.

'Professor!'

'Ja?'

'Mag ik naar buiten, alstublieft? Ik voel me niet lekker.'

'Zozo, vogeltje.' Hussak trekt een grimas; hij bedoelt het niet kwaad, waarom zou hij ook, maar sommigen in de klas geven elkaar een por, giechelen. Kurt trekt wit weg. Dit is de genadeslag. Hij kan niet meer terug, gelooft zijn smoes nu zelf.

'Ja, professor. Of denkt u dat ik een leugenaar ben?'

Dat was dom. Maar Hussak is veel te verstandig om de situatie te misbruiken voor een paar grove grappen. Hij werpt een korte verbaasde blik, zijn glimlach wijkt bijna voor bezorgde ernst (natuurlijk voel je je niet lekker, dat zie je zo) en hij laat Kurt met een genereuze handbeweging gaan. Kurt verlaat traag het natuurkundelokaal, in koortsachtige schaamte en triomf.

Er wordt nog gegiecheld achter zijn rug – nu al niet meer – de deur is dicht – hij begint te rennen – laat ze nu maar giechelen – twee trappen – en Hussak ook – drie trappen – Lisa deed zo raar – wat is er gebeurd – sneller, sneller – Lisa wacht op mij – vier trappen... Kurt struikelt, valt, komt weer overeind, vooruit, geen tijd, als de poort nu maar open is, ja, godzijdank, met een sprong is hij buiten, rakelings aan een dikke vrouw voorbij, geen Lisa te zien, de rijbaan op, een auto remt met piepende banden en slipt, de chauffeur scheldt hem uit, maar Kurt is alweer weg, hij heeft Lisa de hoek om zien slaan... en hijgend, met knikkende knieën, vuil, bedeesd staat hij voor haar als een – ja, als een schooljongen. Hij heeft er al spijt van, is opeens heel slap en haast ongeïnteresseerd. Waar was dit alles goed voor? Wel, hier staat Lisa en ze kijkt hem met grote ogen aan. Wat nu?

‘Hé, Kurt, wat heeft dit te betekenen?’

‘Wat dit te betekenen heeft? Dat ik... dat jij...’ Kurt spreekt die woorden niet uit, ze schieten door zijn hoofd, hij alleen hoort ze en ze klinken hem belachelijk in de oren. Zulke dingen kan hij toch niet zeggen.

‘Ik ben achter je aangekomen.’

‘Ja, dat merk ik. En je hebt je er vuil bij gemaakt ook.’ Ze klopt het stof van zijn kleren en strijkt het haar opzij dat op zijn bezwete voorhoofd plakt. Heel gewoontjes, terloops. Zo is ze nu eenmaal. Ze houdt zich niet bezig met het waarom, maar schikt zich meteen naar het daarom van de dingen. Daardoor heeft ze iets vreemd superieurs.

‘Kom, Kurt. We kunnen hier toch niet blijven staan.’

Natuurlijk niet. Kom. Waarheen? Dat maakt eigenlijk niets uit. Gewoon ergens heen.

Kurt loopt naast haar. Omdat zij niets vraagt, omdat zij het niet raar vindt dat een leerling vanwege haar niet in de schoolbanken zit, maar naast haar over straat wandelt, vindt hij het opeens ook niet de moeite waard het er met haar over te hebben. En ook niet over wat er op school is gebeurd. Dat is voorbij. Achter de rug.

‘Heb je mijn brief gekregen, Lisa?’

‘Ja, natuurlijk. Wees niet boos dat ik nog niet heb geantwoord.’

‘Ik ben niet boos. Je had waarschijnlijk geen tijd.’

‘Nee, echt niet. Weet je...’ – en de brief, die toch zo belangrijk was, is alweer naar de achtergrond verdreven, ze babbelt alweer over haar terugkeer onlangs en over honderd andere dingetjes, alsof er niets anders te bespreken was...

‘Heel interessant allemaal, maar wil je dat niet liever vertellen als we eens wat meer tijd hebben?’ Hij blijft staan, Lisa denkt na.

‘Ach ja, klopt, je moet naar school. Hou ik je op? Ik wil niet dat je door mij narigheid krijgt, Kurt.’

Hoe vriendelijk, hoe goedhartig, hoe liefdevol klinkt dat. Kurt is weer helemaal gelukkig en op zijn gemak.

‘Maak je geen zorgen, Lisa.’ – hij heft zijn hand en streelt de lucht rond haar hoofd – hij raakt haar aan en schrikt – ‘Wanneer heb je tijd voor mij?’

‘Ja... dat ligt erg moeilijk...’

‘Het lukt wel, denk even na.’

‘Wacht, vandaag is het woensdag...’

‘En morgen is het donderdag.’

‘Fenomenaal! Dan is overmorgen waarschijnlijk vrijdag?’

‘Als er niks tussenkomt.’

Lisa lacht. Met prachtige tanden, haar heldere fonkellach, die zo vrolijk is, die niets dan een vrolijke lach is, die bij de minste gelegenheid opborrelt. De lach die Kurt aanbidt. De lach die niet voor hem bestemd is.

‘Ik heb niet veel tijd meer, Lisa. Dus wanneer?’

‘Deze week lukt het waarschijnlijk niet meer. Maar je kunt naar het atelier bellen. Ik werk nu in de kunstnijverheid.’

‘O, dat wist ik helemaal niet.’ Kurt is verrast: Lisa heeft een beroep, staat al midden in het leven. Hij schaamt zich een beetje.’

‘Ja, Atelier Dremon. Je vindt het in het telefoonboek. Bel liefst rond het middaguur. Maar zeg dat je doctor Berwald bent, dat is mijn broer, weet je. De baas houdt er niet van dat ik word opgebeld. Maar bij wijze van uitzondering moet het maar, omdat ik echt niet weet wanneer ik me kan vrijmaken. En ik wil toch met je samen zijn!’

‘Wil je dat echt, Lisa?’

‘Natuurlijk. Wat is dat nou voor een domme vraag!’

‘Goed, maandag dan. Past dat voor jou?’

‘Afgesproken, maandag. Maar niet vergeten, hè. Ik reken erop.’ Ze steekt haar gehandschoende hand naar hem uit. Hij maakt haar hand een beetje vrij en drukt een kus op de licht gebruinde huid, heet en lang, en Lisa laat hem begaan. Plotseling aait ze zacht over zijn haar. Dat doet ze niet vaak. Kurt trilt. Hij krijgt het benauwd, draait zich om en loopt snel weg...

De straten zijn ochtendloom, ongewoon. Niet dat Kurt ze voor het eerst zo ziet. Hij is wel vaker tijdens de schooluren buiten geweest, heeft al vaak gespijbeld, hij kent het prikkelende gevoel van verboden ochtenduren – als scholier.

Maar nu loopt hij hier vanwege een reden die niets met de school te maken heeft. Hij is een van de velen die hier met het volste recht over de straat lopen. Het plaveisel, het lawaai, dat alles behoort hem net zozeer toe als alle anderen.

Hij pakt een sigaret en vraagt een passant om een vuurtje. Die tikt hulpvaardig de as af, drukt het gloeiende uiteinde van zijn sigaret precies op dat van Kurts sigaret, draait het een paar keer en reageert op Kurts 'Dank u wel' met een beleefd 'Alstublieft', licht zelfs even zijn hoed op, en Kurt betreurt het zeer dat hij zelf geen hoed op heeft. Maar wat maakt dat uit vergeleken bij de heerlijke vrijheid van zijn stappen, waarmee hij als een gelijke opgaat in de drukte om hem heen. Gegroet, beste medepassant! Je hebt haast. Ik ook. We hebben dringende zaken te regelen. Jij moet naar de bank, geld opnemen, en ik heb een kleine vergadering met een zekere professor Hussak. O, je kent hem niet? Toe nou, een groot fysicus, een groot geleerde. Hij verwacht me, ik moet een paar zaken met hem bespreken, vertrouwelijke zaken, van man tot man. Ik laat hem niet graag wachten, hij is een aardige man, hij was mij onlangs nog ter wille, heeft me een grote dienst bewezen bij een aangelegenheid die me na aan het hart ligt. Juist, ja, het gaat om een vrouw. Een knappe vrouw, een heel knappe zelfs. Of ik van haar hou? Ach, wat heet liefde, nietwaar? Daar zijn we toch overheen gegroeid –

'Gerber! Kun je niet groeten?'

Een gedaante verspert hem de weg, staat vlak voor hem, een vreemde mannengeur dringt zijn neus binnen, die stem kent hij toch. Hij is verlamd van de schrik, kijkt op, staart met een dwaze gezichtsuitdrukking recht in een ander gezicht, dat zich in een flits tot een grimas vertrekt en meteen daarna weer streng is, ijsig streng en kil.